

מהדורת כוכבי אור

ספר בְּאֵר מַיִם חַיִּים המבואר

הכין ויסד איש חסד
הרב הגאון איש אלקים קדוש, המפורסים בחכמה וביראה וענוה
מוהר"ר חיים זצלה"ה
בעל המחבר ספר סידורו של שבת וספר שער התפלה
אשר שמש בכתר הרבנות בכמה קהלות קדושות
ובסוף ימיו קבע ישיבתו בארץ הקודש תוב"ב
ומשם הובא חיבור הלז, בו נפלאות ידבר, להבין מקראי קודש
חיילים יגבר, ולהעיר הלבבות בפרד"ס ישכיל ויסביר
מן הבאר ההוא ישקו העדרים כאשר עיניכם תחזינה מישרים
(שער דפו"ר)

ועתה יוצא לאור במהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת
ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וצינונים, נפתחו ראשי תיבות
וקיצורים, הקטעים חולקו לפיסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד,
בתוספת כותרות משנה, והערות ביאור עם ציונים והשוואות לדבריו

על ידי מכון 'אור לישרים' - ירושלים
שע"י ישיבת 'אביר יעקב'
'אור מאיר ושמוחה' נהריה
שנת תשפ"ד לפ"ק

בְּיָאֵר מֵיָם תַּיִם הַמְּבוּאֵר

להרה"ק רבי חיים מצ'רנוביץ זיע"א

יוצא לאור על ידי
מוסדות אביר יעקב נהריה
מכון אור לישראל ירושלים
בראשות הרב שלמה אביחצירא שליט"א

עורך ראשי
הרב מנחם מנדל פומרנץ

מבקר אחראי
הרב אהרן פישר

עורך אחראי
הרב זושא דינקלס

עורכים ומבקרים

הרב נתנאל וולגר	הרב יחיאל מרדכי אורבך
הרב שמואל דרברמדיקר	הרב זעליג רוזנשטרך
הרב משה מנחם פישר	הרב אפרים גיברשטיין
הרב משה מנחם רנד	
עימוד	פרקי תולדות
הרב שמואל סאמעט	הרב יהושע זילברברג

נסדר ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייסער שליט"א
אב"ד "באר משה" מאנסי

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

באירופה:	באר"ב:	בארץ ישראל:
tel. 44-191-430-0333	tel. (718) 437-0054	02-9924603
fax. 44-191-430-0555	fax. (718) 437-3514	03-5435884

כל הזכויות שמורות ©

לישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27
נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת

Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה
מכון אור לישראל
רח' יוסף חכמי 30 ירושלים
פקס: 03-5423180

פְּרִשְׁת וַיִּקְרָא

עֲנִין וַיִּהְיֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא הַנֶּחֱבֵט בְּפִלַת וַיִּקְרָא א.

א (א) וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מִשְׁה וְגו'. אֶפְשָׁר לִי לומר קֶצֶת וְכִי הִנֵּה נֹדַע אֲשֶׁר מְדוּר וּמְשָׁפֵן הָרַע בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם

הנשקע בתאוה קשה לו לפרוש

ביאורי החסידות

א. בספר תורה נכתבת האות א' של תיבת ויקרא, קטנה יותר משאר האותיות שבספר תורה.

ציוני החסידות

דא איהו ויצו על האדם דא שפיות דמים, כמה דאת אמר (נלאשט ט ו) 'באדם דמו ישפך', ודא מרה, חרבא דמלאך המות, כמה דאת אמר (משלי ז) 'ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות' וכו', כל שופכי דמים ממרה אנון, דערקין דדמא דלבא מיד דחזאן מרה כלהון ברחין קדמה. [וַיִּצְוֵה ה' אֱלֹהִים וְגו', זאת העמדנו שאין צו אלא ע"ז, שמשם אלהים אחרים, וזהו בכבד שמשם 'תכבד העבודה' שהיא עבודה שזרה לו, והכבד כועס, והרי העמדנו כל הכועס כאילו עובד ע"ז, זהו ויצו על האדם' זה שפיות דמים, כמו שנאמר 'באדם דמו ישפך', וזה מרה חרב של מלאך המות כמו שנאמר 'ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות' וכו', כל שופכי דמים הם ממרה, שהעורקים של הדם שבלב מיד כשרואים את מרה כולם בורחים מפניה].

בתיקוני זוהר (מיקון כג ט:): ועוד מרה טחול כבד אינון גלותא לנשמתא ורוחא ונפשא, דאיהי שכינתא כד גלת בכבד אתמר באברים דאינון עמא קדישא חילהא דילה 'תכבד העבודה על האנשים', כד גלת במרה אתמר בה 'זימרו את חייהם'. [וְעוֹד מְרָה טְחוּל כְּבֵד הֵם גְלוֹת לְנִשְׁמַת רּוּחַ וּנְפֵשׁ שְׁהִיא הַשְׂכִּינָה, כְּאִשֶׁר גְלוֹתָה בְּכַבֵּד נֶאֱמַר בְּאִבְרִים שְׁהֵם הָעַם הַקְּדוֹשׁ הַחַיִל שֶׁלָּהּ 'תְּכַבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים', כְּאִשֶׁר גְלוֹתָה בְּמֵרָה נֶאֱמַר בְּהַ 'זִימְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם'].

ועוד שם (מיקון י"ג ט:): עד דאתא רעיא מהימנא, ונטיל חץ חד וזריק לגביה, דא בתר דא בעלותיה, 'עד יפולח חץ כבדו' (משלי ז ט) דחויא, דאיהו סמא"ל אל אחר, דתמן יסודיה ועקריה, ובגין דא הכבד כועס, במאי כועס, במרה דאיהי דבוקה ביה, ודא סם המות נוקבא דיליה, זנבא דיליה יותרת הכבד, יותרת אתקריאת, דבתר דעבידת נאופין יהיבת שיוורין לבעלה, וזנבא אייהי שפחה דיליה, במרה כעיס, ובזנבא קטיל, מרה אייהי פרצוף דיליה, יותרת זנב דיליה, כגוונא דאדם, דעביד ליה פרצוף ולבתר זנב, דהאי אדם רע אתקרי, ודא כגוונא דדא, דא אדם דאתנטיל מאילנא דחיי, ודא אדם דאתנטיל מאילנא דמותא. [עַד שְׁבַא רֹעֵה הַנְּאֻמָּן, וְנִטְלַח חֵץ אֶחָד וְזָרַק אֵלָיו, זֶה אַחַר זֶה בְּתַפְלֹתוֹ, 'עַד יִפְלַח חֵץ כְּבֹדוֹ' שֶׁל הַנַּחֵשׁ שְׁהוּא סְמַא"ל, אַל אַחַר, שֶׁשֶּׁם יְסוּדוֹ וְעִיקְרוֹ, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ הַכְּבֵד כּוֹעֵס, בְּמַה הוּא כּוֹעֵס, בְּמֵרָה שְׁהִיא דְּבֻקָה בּוֹ וְזֶה סֵם הַמוֹת, הַנִּקְבָּה שְׁלוֹ, הַזֶּנֶב שְׁלוֹ יִתְרַת הַכְּבֵד נִקְרְאָת יִתְרַת, שְׁאֲחַר שְׁעִשְׁתָּה נֶאֱוָפִין הִיא נֹתַת שִׁירִים לְבַעֲלָהּ, וְהַזֶּנֶב הִיא שְׁפַחָה שְׁלוֹ, בְּמֵרָה כּוֹעֵס, וּבְזֶנֶב הוֹרֵג, הַמְרָה הִיא הַפְּרִצוּף שְׁלוֹ, הַיִּתְרַת זֶנֶב שְׁלוֹ, כְּמוֹ שְׁאֵדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּבְרָא לוֹ פְּרִצוּף וְאַחַר כֵּךְ זֶנֶב, שְׁהָאָדָם הַזֶּה נִקְרָא רַע, וְזֶה כְּמוֹ זֶה, זֶה אָדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלַח מֵעַץ הַחַיִּים, וְזֶה אָדָם שֶׁנִּטְלַח מֵעַץ הַמוֹת].

ואו הא"ף זעירא. ראה בזוהר (וימי ללד): אמר רבי יצחק, א' ד'ויקרא' אמאי היא זעירא. אמר ליה, אתקיים משה בשלימו, ולא בכלא, דהא אסתלק מאתתיה. בספרי קדמאי אמרי לשבחא, ואנו הכי תנינו, מאי דאסתלק לעילא, יתקשר לעילא ולתתא, וכדין, איהו שלים. תו, אל"ף זעירא מאתר זעירא הוה, זעירא דאיהו רב באתחברותיה לעילא. [אמר רבי יצחק, א' של ויקרא' למה היא קטנה. אמר לו, התקיים משה בשלימות, ולא בכל, שהרי הסתלק מאשתי. בספרי הקדמונים אמרו לשבח, ואנו כך שנינו, מי שנתעלה למעלה, יתקשר למעלה ולמטה, ואז הוא שלם. עור, אל"ף קטנה היתה ממקום קטן, קטן שהוא גדול בהתחברותו למעלה].

ועוד שם (ויקרא ד): 'ויקרא אל משה', הכא אלף זעירא, אמאי בגין דהאי קריאה לא הוה בשלימו, מאי טעמא דלא הוה אלא במשכנא ובארעא אחרא. בגין דשלימו לא אשתכח אלא בארעא קדישא. תו, הכא שכינתא, התם שלימו דדכר ונוקבא 'אדם שת אנוש' (דסי"א א' ב' ט), אדם שלימו דדכר ונוקבא, הכא נוקבא. תו סיפא דקרא 'וידבר ה' אליו ממהל מועד לאמר', בגין כך א' זעירא. ותו א' זעירא מתל למלכא דהוה יתיב בכורסייא וכתרא דמלכותא עליה ואיקרי מלך עילאה, כד נחית ואזיל לבי עבדיה, מלך זוטא אקרי. כך קודשא בריך הוא, כל זמנא דאיהו לעילא על כלא, מלך עילאה אקרי. כיון דנחית מדוריה לתתא, מלך איהו, אבל לאו עילאה כדקדמיתא. בגין כך אלף זעירא. [וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, לְמַה כֵּאֵן א' קֶטְנָה, מִשּׁוֹם שְׁהִקְרִיאה הוּוּ לֹא הִיתָה בְּשִׁלְיֻמוֹת. מַה הַטַּעַם, שֶׁלֹּא הִיא אֵלָּא בְּמִשְׁכַּן וּבִארְץ אַחֲרַת, מִשּׁוֹם שְׁאִין שְׁלֻמוֹת נִמְצְאָת אֵלָּא בִּארְץ הַקְּדוּשָׁה. עוֹד כֵּאֵן שְׁכִינָהּ, שֶׁם שְׁלֻמוֹת שֶׁל זָכָר וְנִקְבָּה, 'אָדָם שֶׁת אָנוּשׁ'. אָדָם שְׁלֻמוֹת שֶׁל זָכָר וְנִקְבָּה. כֵּאֵן נִקְבָּה. עוֹד, סוּף הַכְּתוּב, 'וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהַל מוֹעֵד לֵאמֹר', מִשּׁוֹם כֵּךְ א' קֶטְנָה, וְעוֹד, א' קֶטְנָה, מִשְׁלַל לְמַלְךְ שְׁהִיא יוֹשֵׁב בְּכִסֵּא, וְכֵתֵר מַלְכוּת עֲלָיו, וְנִקְרָא מַלְךְ עֲלָיוֹן. כְּשִׁירֵד וְהוֹלֵךְ לְבֵית עַבְדּוֹ, נִקְרָא מַלְךְ קַטָּן. כֵּךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כֹּל זְמַן שְׁהוּא לְמַעְלָה עַל הַכֹּל, נִקְרָא מַלְךְ עֲלָיוֹן. כִּיּוֹן שְׁהוּרִיד אֶת מְדוּרוֹ לְמַטָּה, הוּא מַלְךְ, אֲבָל לֹא עֲלָיוֹן כְּמוֹ בְּתַחֲלָה, מִשּׁוֹם כֵּךְ א' קֶטְנָה].

וְכִי הִנֵּה נֹדַע. במדרש (קס"ב פ"ו ט): עשרה דברים שמשמשין את הנפש, ואלו הן וכו', כבד לתמה, מרה לקנאה.

בזוהר (נלאשט ט:): 'ויצו ה' אלהים' וכו' (נלאשט ז טו), הא אוקמוה (לכא סנהדרין טו): לית צו אלא ע"ז, דמתמן אלהים אחרים, ואיהי בכבד, דמנא 'תכבד העבודה' (שמות ט ט), דאיהי ע"ז ליה, והכבד כועס, והא אוקמוה כל הכועס כאלו עובד ע"ז,

וְכַדּוּמָה בְּשָׁבִיל תְּאַנּוּתוֹ, וְאַחַר כֵּן בְּמַעַט מַעַט בְּיָדָי מִקַּל בְּאִסּוּר קַל, וְאַחַר כֵּן בְּאִסּוּר חֲמוּרִי.¹ וְכַמּוֹ וַיִּשְׁאַמְרוּ חַז"ל (שַׁמַּט ט:): הַמְּשַׁבֵּר פְּלִים וְהַמְּפָזֵר מַעוֹתָיו בְּחַמְתּוֹ וְכוּ' יֵהָא בְּעֵינֵיךָ וַיִּכְפְּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁכֵּן דְּרָכּוֹ שֶׁל יֵצֵר הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כֵּן וְלִמְחַר עֲשֵׂה כֵּן וְכוּ', עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ לֵךְ עֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד וְכוּ',

הוא בכבוד ומרה שלו, שם הרגיעה שדה וישימו את משפנתם בתוכם ויהי' הס"מ ולילית נוקבא דיליה, זה בכבוד וזו במרה, ויהי' זה הוא משא כבוד על האדם, וכוזו מרה לו כלענה להטותו לכל בחינות התאוות וחמדות, תחלה בהתר למלאות תאוותו, ויזמן ההתר אל האסור, פי הנשקע בתאוה קשה לו לפרש ומתחיל להיות מקל בנפשו בספק אסור

ביאורי החסידות

ובמצודת ציון: 'כלענה', שם עשב מר. ו. היינו גם תאוות של היתר, ואח"כ גם תאוות אסורות. ז. הנמשך אחר תאוות ההיתר בסוף מיקל גם כשמגיע לספק אסור, אח"כ מיקל באיסור ודאי קל, ואחר כך מיקל גם באיסור חמור, וכל זה כי בתחילה נמשך אחר תאוות ההיתר וקשה עליו לפרוש מכך. ח. אדם בעל חימה שממהר לכעוס, ומשבר עקב כך כלים או מפזר מעותיו.

ב. ע"פ הכתוב (שפיט לז יז) 'אך שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח'. וברש"י: 'הרגיעה', לשון מרגוע. 'לילית', שם שירה. ג. סמא"ל הוא בחינת זכר שבסט"א ושוכן בכבוד, ולילית היא בחינת נקבה ושוכנת במרה. ד. 'הכבוד' נקרא כך משום בחינת הרע הנמצא בו שהוא כמשא כבוד המוטל על כתפי האדם, המכביד עליו ומונעו לעבוד את השי"ת. ה. ע"פ הכתוב (משל ט ז) 'ואחריה מרה כלענה חדה כחרב פיות'.

ציוני החסידות

לילית מלאך המות יצר הרע, דנוקבא איהי עם דכורא, ודכורא עם נוקבא. -שסמא"ל ונקבתו היא מיתה, היא לילית, מלאך המות, יצר הרע, שנקבה היא עם הזכר, וזכר עם הנקבה. וזו וזה הוא משא כבוד על האדם. בווהר (נלשט טז): דמתמן אלהים אחרים, ואיהי בכבוד, דמנה 'תכבוד העבודה' (שמות ט ט). -שמשם אלהים אחרים, וזהו בכבוד שמשם 'תכבוד העבודה'.

ועוד שם (מקון ג קמ): ועוד ברזא דקרבנין, לבא איהו מזבח דביה דם דקרבנין, ועל דא אתמר (שמות כ ט) 'זובחת עליי', אם זכו אריה הוה נחית למיכל קרבנא, ואי לא כלבא נחית, ובאן אתר, בכבוד, דתמן מרה גיהנם, דאיהי עלוקה דאית לה תרי בנות הב הב, כמה דאת אמר (משל ל טו) 'לעלוקה' וכו', וכלבא בהון צווח הב הב, ומרה איהי גיהנם חרבא דמלאך המות דאית לה תרי פיות כגוונא דגיהנם, דאתמר בה 'לעלוקה שתי בנות הב הב', כגוונא דא אתמר בחרבא 'ואחריה מרה כלענה חדה כחרב פיות' (שם ט ז), וכבוד איהו סמא"ל, מרה סם מות דיליה, כד שלטא מרה על ערקין דילה ומתגברא בחובין, אתמר בפרקין דכבוד ומרה 'ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם' (שמות טו ג), בההוא זמנא אינון ערקין דלבא בדוחקא ומתטמרין בלבא, כגוונא דנח ואתתיה ובנוי וחיוון ובעירין ועופין דמתטמרין בתיבה, ולבא איהו בדוחקא בהון, דאם מרה מטא ללבא מיד ימות בר נש. -ועוד בסוד הקרבנות, לב הוא המזבח שבו דם הקרבנות, ועל זה נאמר 'זובחת עליי', אם זכו אריה יורד לאכול את הקרבן, ואם לא הכלב יורד, ובאיהו מקום, בכבוד, ששם מרה גיהנם, שהיא עלוקה שיש לה שתי בנות הב הב, כמו שנאמר לעלוקה וכו', והכלב בהם צווח הב הב, ומרה היא הגיהנם חרב של מלאך המות שיש לו שתי פיות כדוגמת הגיהנם, שנאמר בה 'לעלוקה שתי בנות הב הב', כדוגמה הו נאמר בחרב 'ואחריה מרה כלענה חדה כחרב פיות', וכבוד הוא סמא"ל, המרה הוא סם המות שלו. כששולטת המרה על העורקים שלה ומתגברת בחטאים, נאמר בפרקים של הכבוד והמרה 'ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם', באותו זמן אותם עורקי הלב הם בדוחק ונטמנים בלב, כמו שנח ואשתו ובניו והחיות והבהמות והעופות שנטמנו בתיבה, והלב הוא דחוק בהם, שאם המרה מגיעה ללב, מיד ימות האדם].

וזהו זמן ההתר אל האיסור. בהגיה על הש"ע (א"ו"מ ר"מ ס"א) כתב הרמ"א: אך יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו, כי אבר קטן יש באדם, מרעיבו שבע, משביעו רעב, אבל מי שאינו צריך לדבר אלא שמעורר תאוות כדי למלאות תאוותו, זו היא עצת יצר הרע, ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור. וראה מש"כ רבינו (פר' נלשט): ועל כן כל ימיו בצער כי קיים בעצמו 'מפנק מנוער עבדו ואחרייתו יהיה מנון' (משל טט ט) כיון שהטעימו והשביעו בתאוותו, ידוע מאמרם ז"ל (פסחים ק). אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע, וזה שהשביעו הנה רעב תמיד למלאות תאוותו ואחרייתו להיות מנון (פירוש שר ומושל בו), כמאמר חז"ל (נ"ר פ"ז י) הרשעים הם ברשות לבם, ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור, ויצטרך גבורה גדולה אז לכבוש תחת ידו וכולי האי ואולי, כי הנטבע בתאוה מאוד ומאוד יקשה לו לשבור תאוותו.

וזהו שאמרו חז"ל. בגמרא: המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפור מעותיו בחמתו, יחא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד. אמר רבי אבין, מאי קראה, 'לא יהיה כך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר' (מסלס פ"א י), איזהו 'אל זר' שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע.

וזהו סמא"ל ולילית נוקבא דיליה. ראה בתיקוני זוהר (מקון כ"ז ט): דסמא"ל ונוקבא דיליה איהי מיתה, דאיהי

צַד עֲבֹדָה שֶׁל מְקוֹם, רַק לְמִלְאוֹת תְּאֻנָּתוֹ וְחִפְצוֹ
בְּכַעֲסוֹ וְחִמְתּוֹ לְשֹׁבֵר פְּלִים וּלְפִזֹּר מְעוֹתָיו, הָרִי
הוּא נִכְנָס תַּחַת הַתְּאֻנָּה, וְהַתְּאֻנָּה מוֹשְׁלֵת עָלָיו,־
כִּי אִם הָיָה שֶׁכְּלוֹ מוֹשֵׁל עַל תְּאֻנָּתוֹ, בְּיָדָי הָיָה
מְשַׁפֵּיל עַל הַדְּבָר הַהוּא לֹמֵר, לְמָה אֶעֱשֶׂה פֶּה,
וַיִּדְבֹּר שְׂאִין בּוֹ שׁוֹם צַד הַנְּאִי לְבוֹרְאֵי בְרוֹךְ הוּא,

וְיִמְאֵי קָרָא 'לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֵל זֶר' וְגו' (מַהֲלֵס פֶּה י'),
אֵיזְהוּ אֵל זֶר שֶׁבְּגוֹפוֹ שֶׁל אָדָם, הוּי אֹמֵר זֶה הַיִּצְר
הָרַע כּו', עַד כְּאֵן. וַיִּוְכַן הוּא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ (אֲמֹר קו:).

כשממלא תאוותו יבוא לידי ע"ז

וְהַבֵּל הוּא, כִּי אִם הוּא עוֹשֶׂה דְבָר שְׂאִין בּוֹ שׁוֹם

ביאורי החסידות

יא. מכך שהוא משבר כלים מחמת כעסו מוכח שתאוות
לבו שולטות עליו.

ט. מכך שנאמר 'בך' משמע שיש 'אל זר' שהוא מצוי בתוך
האדם ממש, וזה היצר הרע. י. שאין בו מצוה.

ציוני החסידות

תשתחוה לאל נכר. ר"ל ששני הדברים אחד, ע"כ. נראה מדבריו
שלמדו זאת מהסמיכות של 'לא יהיה בך אל זר' אל 'ולא
תשתחוה לאל נכר'. וכן משמע קצת מהזוהר (אמור קו:).
ו[ו] וכן הוא בזוהר הקדוש. זה לשונו: רבי יצחק פתח, 'שמע
עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי לא יהיה בך אל
זר ולא תשתחוה לאל נכר', כיון דכתיב 'לא יהיה בך אל זר',
מאי 'ולא תשתחוה לאל נכר'. אלא 'לא יהיה בך אל זר', דלא
ייעול בר נש ליצר הרע בגויה, דכל מאן דאתי לאתחברא ביה,
אל זר שריא בגויה, דהא כד אתחבר בר נש ביה מיד אתי
לאעברא על פתגמי אורייתא, אתי לאעברא על מהימנותא דשמא
קדישא, ואתי לבתר למסגד לטעון אחרן, ועל דא כתיב 'לא
יהיה בך אל זר', כיון ד'לא יהיה בך אל זר', לא תיתי למסגד
לטעון אחרן, ולמעבר על מהימנותא דשמא קדישא, דהא הוא
דכתיב 'ולא תשתחוה לאל נכר', ומהימנותא בישא דבר נש דא
הוא.]-כיון שכתוב 'לא יהיה בך אל זר', מה זה שנאמר 'ולא
תשתחוה לאל נכר'. אלא 'לא יהיה בך אל זר', שלא יכניס אדם
את היצר הרע לתוכו, שכל מי שבא להתחבר עמו אל זר שרוי
בתוכו, שהרי כשמתחבר האדם ביצר הרע, מיד בא לעבור על
דברי תורה, ובא לעבור על אמונת השם הקדוש, ובא אחר כך
להשתחוות לאלילים אחרים, ועל זה כתוב 'לא יהיה בך אל זר',
כיון שלא יהיה בך אל זר, לא תבא להשתחוות לאלילים
אחרים ולעבור על אמונת השם הקדוש, זהו שכתוב 'ולא
תשתחוה לאל נכר', וזוהי אמונה רעה של האדם שהאמין ליצר
הרע], ע"כ. ובזוהר חדש (נח לו): 'אלה תולדות נח' (מלאכי ו'
ט), ר' אלכסנדראי פתח 'לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל
נכר' (מהלס פה י') 'לא יהיה בך אל זר' זה יצה"ר, 'ולא תשתחוה
לאל נכר' שלא תבעול ארמית. רבי אלעזר אומר 'לא יהיה בך
אל זר' שלא תהא נוח לכעוס, שכל הכועס כאלו עובר ע"א,
דא"ר עקיבא כך הוא דרכו של יצר הרע היום אומר לך עשה
כך ולמחר אומר לך עבוד ע"א והולך ועובד.

ו[ז] דבר שאין בו שום צד הנאה לבוראי ברוך הוא. ז"ל
הש"ע (א"ח ס"י ולא ס"א): וכן בכל מה שיהנה בעולם
הזה לא יכיון להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב
(משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו'. ואמרו חכמים (א"ח פ"ג מ"ג) כל
מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות כגון האכילה וכל
השתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל
צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו,
שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח,
אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו. וכן

זה העמידו בעלי המשנה, כל הכועס כאילו עובר עבודה זרה,
לפי שהסטרא אחרא בוערת בן אדם].
וכתב בספר המשלים לר"י גיקטיליא (ט): למה הכעס דומה
לפני יצר הרע, לפרצה לפני הגנב, פירוש, בעוד שאור
החכמה מאיר בגוף, הרי הגוף דומה אצל יצר הרע לבית
שכתליו בריאים ומנעוליו חזקים שאין לגנב דרך להכנס לבית,
ואם נפרץ כותל אחד שבבית הרי מצא הגנב פירצה ליכנס לבית,
כן בהיות האדם מיושב בדעתו ואינו מתקומם לכל דבר לכעוס
אין דרך ומקום ליצר הרע למשול בו, ואם הוא כועס הרי מצא
יצר הרע פרצה להכנס לפתותו לעשות עבירות, שהרי הכעס
הוא סיבת המריבות והמכות והרציחות ויצאה מן הדת, וזהו
מה שאמר חז"ל כל הכועס כאילו עובר עבודה זרה.
וכתב היעב"ץ (אבות פ"א מ"ז): החכם הזה אמרו עליו שלא כעס
מימיו, והיה זה כן כי לא היה פנוי לכעוס כלל, כי היה
טרוד בבקשת חיי הנפש, ועל מה יכעס, הלא כל מיני הכעס
והחמה על עסק הגוף באים וכו'. ולז"א (קהל ז ט) 'כעס בחיק
כסילים ינוח', כי לבס צפון משכל על כן ירומם להכעיס, ומה
נכבד מאמרם כל הכועס כאילו עובר ע"ז, שמורה שמחשבותיו
רחוקים מעצמותו.

ובספר התניא (אגרת קדש פ"ה) כתב: בהקדים מארז"ל כל
הכועס כאילו עובר עכ"ו, והטעם יובן ליודעי
בינה, לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה
מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא היה בכעס כלל, ואף שכן
אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו,
ומתחייב אדם בדיני שמים על רוע בחירתו, אף על פי
כן על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים יש למקום,
ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו, מתלבש
בו כח ה' ורוח פיו יתברך שמו המחיהו ומקיימו, וכמו שאמר
הכתוב (שמואל ז ט) 'כי ה' אמר לו קלל', והיכן אמר לשמעני,
אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעני בלבו ובמוחו ירדה מאת ה',
ורוח פיו המחיה כל צבאם החיה רוחו של שמעני בשעה שדיבר
דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך מרוחו של
שמעני לא יוכל לדבר מאומה, וזהו 'כי ה' אמר לו' בעת ההוא
ממש לקלל את דוד, ומי יאמר לו וגו'.

ו[ח] מאי קרא. משמע כי האסמכתא מהפסוק לכך שכל הכועס
כאילו עובר ע"ז, לפי שמשליט עליו את יצר הרע
שנקרא 'אל זר', שע"ז נאמר 'לא יהיה בך אל זר'. אמנם
הרמב"ם (פי' המשניות אבות פ"ג מ"י) כתב: כל מי שכועס כאילו
עובר עבודת כוכבים, וסמכוהו לאמרו 'לא יהיה בך אל זר ולא

וַיִּזְכֹּר מִיָּמָּר חַז"ל (יבמות כה) 'אל' קְשָׁה, מְלֻשׁוֹן וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח' (ימוקל י ג) י, וְהוּא הַתְּאֵנָה הַחֲזָקָה הַמוֹשְׁלֵת בְּקִרְבּוֹ וּמִתְאֵנָה לְדַבְרִים זָרִים, לֹא לְעִבּוּדָתוֹ תִּבְרָךְ שְׁמוֹ, וְאֵין לָךְ 'אל זר' גְּדוּל מְזָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם כ.

הנכנע תחת התאווה הוא כמשתחוה ל'אל נכר'

וַיִּזְכֹּר מִיָּמָּר חַז"ל פֶּן מְסִים הַפְּתוּב שָׁם (תהלים פא י) וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֹכְרִי, פִּי הַנִּכְנָס תַּחַת הַתְּאֵנָה וְהַתְּאֵנָה מוֹשְׁלֵת עָלָיו, הֵרִי הוּא נִכְנָע תַּחַת הַתְּאֵנָה וְנִעֲשָׂה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה אֵלֶיהָ י, פִּינֵן שֶׁהוּא פְּרוּף אַחֲרֶיהָ

וַיִּזְכֹּר מִיָּמָּר חַז"ל לֹא נִבְרָאתִי אֶלָּא לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנֵי, וַיִּזְכֹּר מִיָּמָּר חַז"ל לֹא נִבְרָאתִי אֶלָּא לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנֵי, אִם לֹא שָׁחַס וְשָׁלוֹם אֵין לְבוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ לְהַתְגַּבֵּר עַל תְּאֵוֹתוֹ וְחִפְצוֹ כְּמַעֲשֵׂה הַרְשָׁעִים וַיִּזְכֹּר מִיָּמָּר חַז"ל עֲלֵיהֶם (נ"ד נ) הַרְשָׁעִים בְּרִשׁוֹת לְבָן י, וּמִמִּילָא כְּשִׁלָּא יוֹכֵל לְהַתְגַּבֵּר עַל הַתְּאֵנָה בְּדַבַּר קַל, אִם יִתְאֵנָה לְחַמּוֹר שְׁבַח־מִוִּרְוֹת גַּם כֵּן לֹא יוֹכֵל לְהַתְגַּבֵּר עַל תְּאֵוֹתוֹ י, וַיִּזְכֹּר מִיָּמָּר חַז"ל הַפְּתוּב (משלי כט כה) 'מִפְּנֵק מִנְעַר עֲבָדוֹ וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מְנוּן' י, וְאִם יֹאמֵר לוֹ חֶסֶד וְשְׁלוֹם לָךְ עֲבַד עֲבוּדָה זָרָה, יִלָּךְ וַיַּעֲבֹד, וְהוּא מִמֶּשׁ 'אל זר' בְּנִפְשׁוֹ י, פִּי 'אל' לְשׁוֹן חֲזֵק הוּא,

ביאורי החסידות

לבו, אזי לאחר מכן היצר 'יהיה מנון' כלומר שליט עליו, ולא יוכל להתגבר גם בחמור שבחמורות. יח. היצר הרע הוא ממש 'אל זר' המצוי בתוך נפשו ולבו של האדם. יט. וברש"י שם 'אילי הארץ', שרי הארץ, ע"כ. והכוונה שמלך בבל בא על ירושלים ולקח את השרים והחזקים. ומכאן ש'אל' הוא לשון קשה וחזק. כ. 'אל' משמעו כוח וחזק, ו'אל זר' הוא היצר הרע החזק והקשה המושל בו להתאוות לדבר זר, ולא להשי"ת. כא. כשם שעבד משתחוה לאדונו, ובכך מראה על כניעתו לאדונו, כן לעניינינו כשהתאוה מושלת באדם, הרי זה כאלו האדם משתחוה אליה, ונכנע כלפיה.

יב. האדם נברא רק כדי לעבוד את השי"ת. יג. אם ילך אחר תאוותו, מה יענה אחר פטירתו מן העולם כשנשמתו תשוב למקורה, ותצטרך לתת דין וחשבון על כל מעשיו. יד. מכך שאינו מתעורר לכך, מוכח שאין לבו ברשותו להתגבר על תאוותו ורצונו. טו. התאוות ורצונות לבם של הרשעים מושלים עליהם, ואינם יכולים לכבוש את יצרם. טז. מאחר שאינו יכול לכבוש תאוותו, וליבו מושל עליו, אי"כ כשם שאינו יכול לכבוש היצר בדבר קל, כך עלול גם להכשל בחמור שבחמורות לכשיתאוה להם. יז. ברש"י: 'מפנק מנער עבדו', יצר הרע. 'מנון', שליט. והכוונה שאם מפנק בתחילה את היצר והולך אחר תאוות

ציוני החסידות

ויזכור מִיָּמָּר חַז"ל עֲלֵיהֶם. במדרש: 'זימור ה' אל לכו' (נחשית כו ב), הרשעים הן ברשות לבן 'אמר נבל בלבו' (תהלים יד ב), 'זימור עשו בלבו' (נחשית כו ב), 'זימור ירבעם בלבו' (מלכים א' יב ט), 'זימור המן בלבו' (אסתר ו ו). אבל הצדיקים לבן ברשותן 'זחנה היא מדברת על לבה' (שמואל א' ב ג), 'זימור דוד אל לכו' (שם טו ב), 'זישם דניאל על לכו' (דניאל ב ט), ודומים לבוראם 'זימור ה' אל לכו'.

ויזכור מִיָּמָּר חַז"ל בַּגְּמָרָא (סוטה נג): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה, ומעיד עליו לעולם הבא, שנאמר (משלי כט כה) 'מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון', שכן באטב"ח של רבי חייא קורין לסהדה 'מנון'. וברש"י: 'עבדו', יצר הרע הוא 'עבדו' של אדם, שאם רצה הרי מסור בידו, שנאמר (נחשית ד ו) 'זאתה תמשל בו'.

ויזכור מִיָּמָּר חַז"ל. בגמרא: 'כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ' (ויקרא יט כו), 'האל' קשות וכו', ומאי משמע ד'האל' לישנא דקשה הוא, דכתיב 'זאת אילי הארץ לקח', ע"כ. ועוד בגמרא (נ"ג פח:): א"ר לוי קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות שזה נאמר בהן 'אל' וזה נאמר בהן 'אלה', ומאי משמע דהאי 'אל' קשה הוא, דכתיב 'זאת אילי הארץ'. וכן במדרש (נמנז"ר פ"ג א): ואין 'האל' אלא לשון 'חזק', כמה דתימא 'זאת אילי הארץ לקח'.

אפילו לישיב בסוד ישרים, ולעמוד במקום צדיקים, ולילך בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו והשלים חפצו ותאוותו, אינו משובח אלא א"כ עשה לשם שמים. וכן בשכיבה, א"כ לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה וכו'. וכן בשיחה, אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו, ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד.

ויזכור מִיָּמָּר חַז"ל לֹא נִבְרָאתִי אֶלָּא לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנֵי. ע"פ המשנה (קידושין פג): רבי שמעון בן אלעזר אומר, ראית מימין חיה ורועף שיש להם אומנות, והן מתפרנסין שלא בצער, והלא לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, אינו דין שאתפרנס שלא בצער. אלא שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי. וכן וכמה אֲשׁוֹב לְתַת דִּין וְחִשְׁבוֹן וכו'. במשנה (אט"מ פ"ג מ"א): עקביא בן מהללאל אומר, הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע וכו' ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא.